

İlkokul Öğrencilerinin Bilişsel Yapılarını Tanılayıcı Bir Çalışma: Güvenli Hayat*

Özlem Apak Tezcan**

Makale Geliş Tarihi: 02/10/2018

Makale Kabul Tarihi: 21/01/2019

DOI: 10.35675/befdergi.466665

Öz

İlkokul 3. sınıfta okuyan öğrencilerin, Hayat Bilgisi Öğretim Programı “Güvenli Hayat” ünitesinde yer alan kavramlara yönelik bilişsel yapılarını ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışma tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcıları İstanbul’da öğrenim gören üç farklı okuldaki toplam 78 ilkokul 3.sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla toplanan veriler, öğrenciden belli bir zaman dilimi içerisinde verilen anahtar kavrama yönelik aklına gelen kavramları yazması istenerek elde edilmiştir. Bu bağlamda çalışmada anahtar kavram olarak beş kavram, Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nın “Güvenli Hayat” ünitesindeki kazanımlar incelenerek belirlenmiş ve “trafik, kaza, acil durum, tehlike ve oyun alanı” kavramları ile çalışma yürütülmüştür. Elde edilen veriler, anahtar kavram ve öğrenci cevapları ile frekans tablosu oluşturulmuş, kesme noktası tekniği kullanılarak öğrencilerin güvenli hayat ile ilgili bilişsel yapısını ortaya koyan kavram ağları oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Güvenli hayat, hayat bilgisi, ilkokul öğrencileri, kelime ilişkilendirme testi.

A Study Identifying Primary School Students’ Cognitive Structures: Safe Life

Abstract

The purpose of this study is to identify primary school students’ cognitive structures of concepts in the unit “Safe Life” included in the 3rd-grade Life Studies Curriculum. The study used a survey research design. The participants consisted of primary school 3rd-grade students attending 3 schools in Istanbul. The data were collected using the Word Association Test; the students were asked to write down words evoked by key concepts about any subject in a certain period of time. In this regard, traffic, accident, emergency, danger, and playground were selected as key concepts from the unit “Safe Life” in the Life Studies Curriculum. A frequency table including the key concepts and student answers was created using the collected data. Concepts networks were formed to map the students’ cognitive structures of safe life through the cut-off point technique.

Keywords: Safe life, life studies, primary school students, word association test.

* 11-14 Nisan 2018 tarihinde Kızılcahamam/ Ankara’da düzenlenen 17. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Kocaeli, Türkiye, ozlemapak@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4702-9639

Giriş

Çocuğun temel gereksinimlerinden biri de olan oyun oynamaktır. Özellikle kentleşme ile birlikte gelen yoğun ve düzensiz yapılaşmaların ve trafik yükünün hızla artması ile kentsel alanlar çocuklar için oldukça engellerle dolu bir yaşam alanına dönüşmesine neden olmaktadır (Çakırer Özservet, 2015; Tandoğan, 2014). Çocukların sokaklardaki oyun alanlarının azalması, güvenlik noktasında endişelenen ebeveynlerin sayısının da gittikçe artmasına neden olmaktadır (Gülay Taşçı, 2010). Oysa ebeveyn kontrolü olmadan da çevreyi tanıma ve kullanma imkânına sahip çocuklar yetiştirmek önemlidir (Valentine ve McKendrick, 1997). Yani kendi güvenliklerini sağlama noktasında hem bilişsel bilgiye hem de uygulama noktasındaki bilince sahip çocuklar yetiştirmek büyük önem taşımaktadır.

Türkiye tarafından da kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 31. maddesinin birinci fıkrasında; *“Taraf devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence etkinliklerinde bulunma, kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanurlar.”* ifadesine yer verilmektedir. Bu ifadeden hareketle oyun, çocuklar için temel bir hak olmakla birlikte; bu haklarını özgürce kullanabilmeleri için gerekli ortam ve düzenlemeleri yapmakla yükümlü olan ailelere, yerel yönetimlere ve diğer yetkililere büyük sorumluluklar düşmektedir (Duman ve Koçak 2013). Bu durum beraberinde, güvenlik sorununu da çözmeyi gerektirmektedir. Özellikle büyük şehirlerde yaşayan çocuklar için bu durum çok daha büyük bir sorundur (Tandoğan, 2014). Yaşadığımız çağda çocukların maruz kaldığı fiziksel, sözel ve duygusal tehditler düşünüldüğünde çocuğun kendi güvenliğini sağlama noktasında temel bilgiye sahip olması, ne yapacağı konusunda doğru adımları atabilmesini sağlayacak davranışı kazanması gerekmektedir.

Çocuğun hayata hazırlanması, günlük hayatta karşılaşılabileceği durumlar ile başa çıkabilmesi noktasında bilinçlendirilmesini sağlaması bakımından Hayat Bilgisi dersi, temel eğitimin en önemli derslerinden biri olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda bu dersin amacı; *“temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmek”* olarak ifade edilmektedir. *“Okulumuzda Hayat”, “Evimizde Hayat”, “Sağlıklı Hayat”, “Güvenli Hayat”, “Ülkemizde Hayat”* ve *“Doğada Hayat”* olmak üzere 6 üniteden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında incelenmiş olan Güvenli Hayat ünitesinde 1.sınıfta 7, 2. sınıfta 6, 3. sınıfta ise 7 kazanım yer almaktadır (MEB, 2018).

Güvenli Hayat ünitesinin içeriği incelendiğinde ise öğrencilerin;

- 1.sınıfta; *okulda ve evde güvenlik kurallarına uyan, okula geliş gidişlerde trafik kurallarına uygun hareket eden, çevresindeki kişilerle iletişim kurarken, kişisel haklarına dikkat eden ve güvenliğini sağlama bilincine sahip, acil durumlarda hangi yardım kuruluşunu arayacağını bilen, teknolojik araç gereçleri güvenli bir şekilde kullanan ve kendisi için güvenli olan ve olmayan yerleri ayırt edebilen bireyler olmaları istenmektedir.*

- 2. sınıfta bu kazanımlara ek olarak *ulaşım türlerini ve araçlarını sınıflandırabilen, ulaşım araçlarıyla yolculuk yaparken güvenlik kurallarına uyan, trafikte yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardımcı olan, oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanan bireyler olmaları* istenmektedir.
- 3. sınıfta ise bu kazanımlara ek olarak *trafik kurallarını ve işaretlerini bilen, trafik kurallarına uymanın gerekliliğini bilen, kazayı önleyebilecek tedbirleri açıklayabilen, acil bir durumda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyeceğini bilen, güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğunda neler yapabileceğini örneklendirebilen ve oyun alanlarında güvenlik kurallarına uyan bireyler olmaları* istenmektedir (MEB, 2018).

Yukarıda belirtilen “Güvenli Hayat” ünitesinde, öğrenciden beklenen davranışlar tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu davranış değişikliğinin olabilmesi, öncelikle bilişsel yapının sağlam oturtulmasına bağlıdır. Çünkü bilişsel yapı belli bir ölçüde bellekte kavramlar arasında kurulan ilişkileri betimleyen bir ağ veya şebeke olarak tanımlanabilir (Tokcan ve Yiter, 2017). Bilişsel gelişimin temelinde de kavram öğrenmenin olduğunu vurgulayan birçok çalışma yer almaktadır (Senemoğlu, 2005). Piaget’e göre çocukların kavramları anlamlandırdığı ve kavramlar arasındaki ilişkiler kurduğu, bu ilişkileri anlamlandırdığı ve sınıflandırdığı dönem 2-7 yaş sonrasında başlamaktadır (Çaycı, 2009). Bu doğrultuda çalışma grubu olarak belirlenen ilkökul 3.sınıf öğrencilerinin kavramlara ilişkin farkındalık kazandıkları söylenebilir.

Hayat Bilgisi dersinde öğrencilerin ilgili kavramlara yönelik bilişsel yapılarını ortaya koymak için kullanılan Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) ile veri toplanan birçok çalışma yer almaktadır. Özellikle fen ve sosyal bilimler alanında yapılan birçok çalışma olmasına rağmen, Hayat Bilgisi dersine yönelik çok az çalışma yer aldığı söylenebilir. Özellikle KİT’in Hayat Bilgisi derslerinin ölçme-değerlendirme sürecinde kullanılabilirliğinin ortaya konması ve öğretmenlerin bu yöntem hakkında farklı analiz süreçlerinden (kesme noktası) haberdar olması sağlaması açısından da alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı “ilkokul 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı’ndaki 3. sınıf Güvenli Hayat ünitesinde yer alan anahtar kavramlara ilişkin bilişsel yapılarını ortaya koymak ve varsa kavram yanlışları tespit etmek” üzerine kurgulanmıştır.

Yöntem

Araştırma Deseni

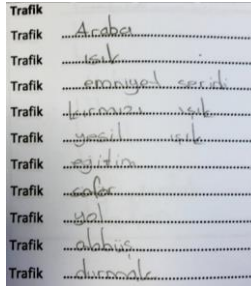
İlkokul 3.sınıf öğrencilerinin Hayat Bilgisi dersi “Güvenli Hayat” ünitesindeki kavramlara yönelik bilişsel yapılarını ortaya çıkarabilmek amacıyla uygun olarak tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Betimsel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli, genellikle var olan bir durumu ortaya koyma, açıklama, değerlendirme ve ilişkileri ortaya çıkarmayı amaçlar (Çepni, 2007).

Çalışma Grubu

Araştırmının çalışma grubu, 2017/18 eğitim öğretim yılında İstanbul Anadolu yakasında bulunan; teneffüs süreleri, okul bahçesinin büyüklüğü ve donanımı açısından oluşabilecek farkları da görmek açısından iki devlet, bir özel okul olmak üzere 3 farklı okulda okuyan ilkököl 3. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu doğrultuda araştırmaya 82 öğrenci katılmış ancak dört öğrenciye ait form tamamı doldurulmadığı gerekçesiyle araştırma dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla çalışma 78 öğrenci (41'i kız, 37'si erkek) ile yürütülmüştür.

Verilerin Toplanması

Araştırmada, öğrencilerin “Güvenli Hayat” ünitesindeki kavramlara yönelik bilişsel yapılarını ortaya koymak amacıyla, Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) kullanılmıştır. Bu teknik ile çalışma grubunun zihnindeki kavramları ve kavramlar arasındaki ilişkiyi görmeyi sağlar (Bahar, Johnstone ve Sutcliffe, 1999). Bu bağlamda “Güvenli Hayat” ünitesindeki kazanımlar incelenerek beş anahtar kavram belirlenmiştir. Bu kavramlar; trafik, kaza, tehlike, acil durum ve oyun alanları”dır. İlgili kavramlar 3. sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı incelenerek; “Güvenli Hayat” ünitesinde yer alan kavramlar arasından seçilmiştir. Kavramlar seçilirken öğrencinin bilişsel düzeyde bilmesi beklenen temel kavramlar olması dikkate alınmıştır. Veri toplama aracı hazırlanırken her bir anahtar kavramın ayrı sayfalarda yer almasına dikkat edilmiş ve her kavram için 1 dk süre verilmiştir. Süre dolduğunda diğer kavrama geçerek beş kavrama ilişkin uygulama tamamlanmıştır. Hazırlanan uygulama formunun bir örneği Şekil 1’de yer almaktadır:

Şekil 1. Uygulama form örneği

Uygulamaya başlamadan önce çalışma ile ilgili olmayan kelimelerle benzer bir çalışma yapılmış, ayrıca öğrencilere kelime ilişkilendirme testi ile uygulamaya yönelik bilgi paylaşılmıştır. Daha sonra asıl uygulama yapılmış ve veriler araştırmacı tarafından kayıt altına alınmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi sürecinde uygulama formları numaralandırılmış ve dikkatle incelenerek tekrarlanma (frekans) belirlenmiştir. Daha sonra Kesme Noktası (KN) tekniği ile kavram ağları oluşturulmuştur. Bu kavram ağlarında, kesme noktalarında anahtar kavramlarla ilişkilendirilen kelimeler ve aralarındaki ilişkilere yer verilmiştir. Bu kapsamda belirlenen her anahtar kavram için 15 sayısı aşağı kesme noktası olarak belirlenmiştir. Buna göre 60 ve üzeri mavi; 45-59 arası kırmızı; 30-44 arası yeşil; 15-29 arası da turuncu renkle belirtilmiştir. Bu kesme noktaları kelimelerin tekrarlanma sıklığını ortaya koymaktadır. Örneğin, 30-44 arası cevap verilen kelime sayısı, öğrenciler tarafından 30-44 kez tekrar edildiği şeklinde yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Öğrencilerin ürettiği cevaplar incelenerek “Güvenli Hayat“ ünitesindeki kavramlara yönelik olarak üretilen kelimeler ve frekansları için “Frekans Tablosu” hazırlanmıştır. Bu tablo hazırlanırken öğrencilerden alınan cevaplar detaylı olarak incelenmiş ve anahtar kelimelerle ilgisi olmayan ifadeler çalışma dışında tutulmuştur. Son olarak beşten az tekrarlanan kelimelere yer verilmemiş, aynı anlama gelen farklı kelimeler de tek bir kavram altında toplanarak tabloya yansıtılmıştır. Örneğin “uyarı, ikaz, alarm, siren” kavramları *ikaz* başlığı altında toplanmıştır. Öğrenci cevaplarından oluşan Frekans Tablosu Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1.

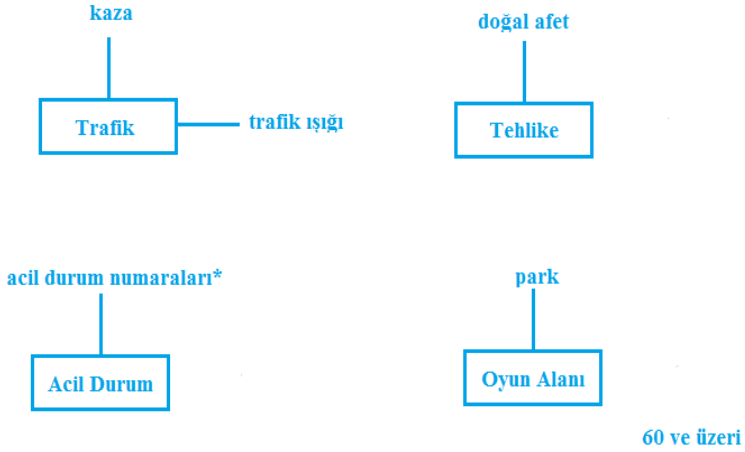
Anahtar Kavramlara İlişkin Üretilen Kelimelerin Frekansları

Üretilen Kelimeler	Anahtar Kavramlar					Üretilen Kelimeler	Anahtar Kavramlar				
	Trafik	Kaza	Tehlike	Acil Durum	Oyun Alanı		Trafik	Kaza	Tehlike	Acil Durum	Oyun Alanı
acil durum	2	5	2	-	-	çamaşır suyu	-	-	7	-	-
acil durum numaraları	-	-	-	69+5*	-	çarpışma	-	24	1	2	7
alçı	-	6	-	2	-	çığlık	-	-	-	5	-
alkol	-	4	2	-	-	çimen	1	-	-	-	17
ambulans	5	13	2	-	-	çocuk	-	-	-	-	13
anne	-	-	-	-	5	dikkat	1	3	6	1	-
araba	39	32	3	-	7	dikkatsizlik	6	13	4	-	-
arkadaş	-	-	-	-	10	doğal afet	-	37	89	42	-
avm	-	-	-	-	18	doktor	-	7	2	-	-
baba	-	-	-	-	5	düşmek	-	6	2	-	8
bahçe	-	-	-	-	13	emniyet	6	3	-	-	-
bilgisayar	-	-	-	-	23	kemer	-	-	-	-	-
emniyet şeridi	3	2	-	-	-	oyuncak	-	-	-	-	29

ev	2	17	2	-	10	ölüm	8	46	12	10	-
fren	3	3	2	-	-	panik	-	4	1	-	-
görmemek	-	-	9	-	-	park	-	4	-	-	65
güvenlik	12	2	-	-	-	pişmanlık	-	8	-	-	-
hasar	3	-	2	-	-	polis	24	7	5	15	-
hastalanma	-	5	1	-	-	radasyon	-	-	6	-	-
hastane	-	13	4	-	-	sakatlanma	-	2	5	-	-
hata	-	8	-	3	-	sıkışıklık	9	-	-	-	-
hayvan	-	-	8	-	-	spor	-	-	-	-	14
hırsız	2	-	4	-	1	aktiviteleri	-	-	-	-	17
hız	10	7	2	-	-	spor sahası	-	-	-	-	-
ikaz	-	1	7	-	-	suçlu	-	18	-	-	-
ilaç	-	2	4	-	-	şehir	1	1	3	-	-
insan	6	7	5	4	10	şehit	-	9	-	-	-
itfaiye	-	2	-	11	-	şiddet	7	8	41	6	-
jant	1	-	-	-	-	şoför	7	-	-	-	-
kaçırılma	-	-	2	2	8	tabela/levh	15	4	-	-	-
kanama	-	10	2	2	-	a	-	-	-	-	-
karanlık	-	3	2	-	-	tehlike	8	13	1	-	-
kaza	64	-	22	-	-	tekerlek	6	-	-	-	-
kazılı alan	-	3	4	-	-	telefon	7	2	1	-	-
Korku	-	8	5	3	-	trafik	-	-	-	-	-
korna	19	-	-	-	-	ışığı/lamba	62	45	2	-	-
kural	16	2	-	-	-	sı	-	-	12	-	-
kuzen	-	-	-	-	5	uçurum	-	-	-	-	-
medya	-	-	-	-	25	ulaşım	31	7	1	2	5
araçları	-	-	-	-	11	aracı	-	7	-	-	-
okul	-	-	-	-	49	uykusuzluk	-	-	5	-	-
oyun	-	-	1	-	6	ünlem	-	-	-	-	-
oyun	-	-	-	-	6	işareti	-	-	1	2	-
hamuru	-	-	-	-	6	üzüntü	1	4	1	2	-
						yaralanma	6	25	3	16	-
						yardım	2	-	-	-	-
						yaşam	2	5	6	-	-
						yol	17	3	-	-	-

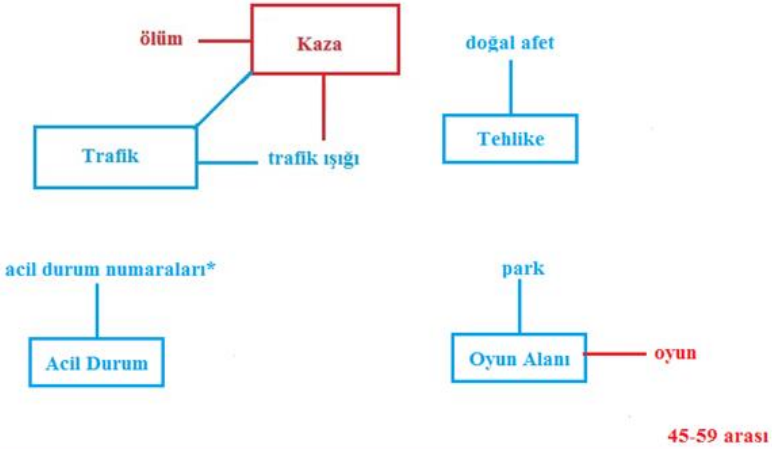
*Yanlış cevaplanan acil durum numaraları

Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin beş ayrı anahtar kavram için toplam 83 kavram ürettikleri görülmektedir. Üretilen kavramlar incelendiğinde ilgili anahtar kavrama ilişkin en çok tekrarlanan kavramlar; “Trafik → kaza; Kaza → trafik ışığı; Tehlike → doğal afet; Acil Durum → acil durum numaraları; Oyun alanları → park” olduğu görülmektedir. Anahtar kavramlara yönelik olarak üretilen kelimeler arasındaki bağlantıları göstermek için kullanılan kesme noktası tekniği ile dört ayrı tablo oluşturulmuştur. Buna göre 60 ve üzeri (mavi) tekraralama sıklığı gösteren kelimelerle oluşturulan kavram ağı Şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2. Kesme noktası 60 ve üzeri için oluşturulan kavram ağı

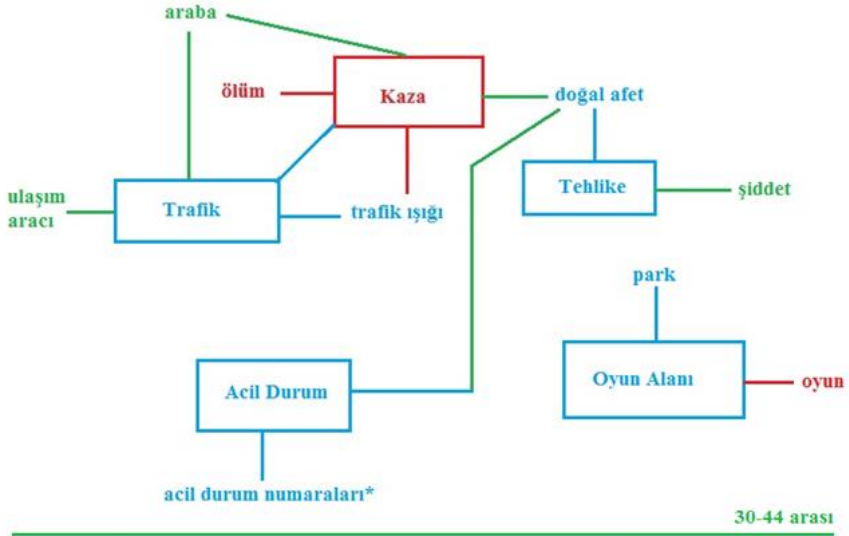
Şekil 2 incelendiğinde trafik anahtar kavramı ile kaza ve trafik ışığı kavramlarını, tehlike kavramı ile doğal afet kavramını; acil durum kavramı ile acil durum numaralarını; oyun alanı için ise park kavramını ürettikleri görülmektedir. Kaza anahtar kavramı ile ilgili bir kelime üretilmemiştir. Kesme noktası 45-59 (kırmızı) arası için oluşturulan kavram ağı Şekil 3'de görülebilir.

Şekil 3. Kesme noktası 45-59 arası için oluşturulan kavram ağı

Şekil 3 incelendiğinde Kaza ve trafik anahtar kavramlarının ilişkilendirildiği görülmektedir. Kaza anahtar kavramı için ölüm kelimesi eklenirken, oyun alanı

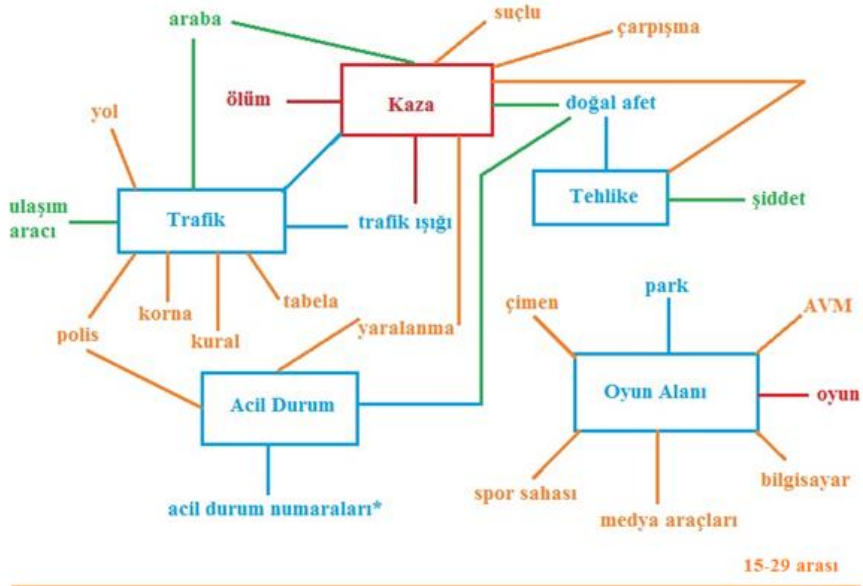
anahtar kavramı için oyun kelimesinin eklendiği görülmektedir. Kesme noktası 30-44 (yeşil) arası için oluşturulan kavram ağı Şekil 4’de görülebilir.

Şekil 4. Kesme noktası 30-44 arası için oluşturulan kavram ağı

Şekil 4 incelendiğinde ise trafik ve kaza anahtar kavramlarının araba ile; kaza, tehlike ve acil durum kavramlarını ise doğal afet ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Aynı zamanda trafik anahtar kelimesi ulaşım aracı ile ilişkilendirilmiştir. Son olarak Şekil 5’de kesme noktası 15-29 arası için oluşturulan kavramlarla birlikte verilen, öğrenciler tarafından üretilen tüm kelimeler arasındaki ilişkileri gösteren kavram ağı görülmektedir.

Şekil 5. Kesme noktası 15-29 arası için oluşturulan kavram ağı

Şekil 5 incelendiğinde kaza ile tehlike anahtar kelimeleri arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Ayrıca kaza anahtar kelimesi için suçlu, çarpışma ve yaralanma; trafik için yol, polis, korna, tabela; oyun alanı anahtar kelimesi içinde çimen, AVM, spor sahası, medya araçları, bilgisayar kelimelerinin üretildiği görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada ilkökul 3. Sınıf öğrencilerinin Hayat Bilgisi dersi ‘Güvenli Hayat’ ünitesindeki trafik, kaza, tehlike, acil durum ve oyun alanları kavramlarına yönelik bilişsel yapıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla veri toplama aracı olarak kullanılan kelime ilişkilendirme testi ile yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Fen bilimleri alanındaki pek çok çalışmada kullanılan bu tekniğin (Bahar ve Özatlı, 2003; Dinçol Özgür ve Yılmaz, 2013; Ercan, Taşdere ve Ercan, 2010; Kurt ve Ekici, 2013; Önel ve Yüce, 2016; Özata Yücel ve Özkan, 2014; Özcan ve Tavukçuoğlu, 2018; Polat, 2013; Taşdere, Özsevgenç ve Türkmen, 2014; Uzun ve Paliç Şadoğlu, 2017) son yıllarda sosyal bilimler alanında da (Işıklı, Taşdere ve Göz, 2011; İnel, Akar ve Üztemur 2016; Kaya ve Taşdere, 2016; Kurt 2013; Öztürk ve Yılmaz Özcan, 2017; Tokcan ve Yiter, 2017) kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Ayrıca Hayat Bilgisi dersine yönelik olarak “Yuva” kavramına yönelik (Ekici ve Bilici, 2017) ve “Okul Heyecanım” temasındaki kavramlara ilişkin (Gündoğan ve Gültekin, 2018) çalışmalar da yer almaktadır.

Öğrencilerin trafik ile ilgili olarak ürettikleri kavramlar incelendiğinde; en çok kaza, trafik ışığı, araba ve ulaşım aracı kelimelerini ürettikleri görülmektedir. Bu bağlamda Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan "Trafikte yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardımcı olur." ve "Ulaşım türlerini ve araçlarını sınıflandırır." kazanımlarına uygun olan tutarlı kavramlar ürettikleri söylenebilir. Trafikte yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardımcı olma noktasında yardım, ambulans ve güvenlik kelimelerini ürettikleri ama frekanslarının düşük olduğu görülmektedir. Diğer kazanım için ise ulaşım araçları (otobüs, gemi ve tren) bilgisine sahip oldukları söylenebilir. Genel anlamda hem Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda hem de ders kitabında daha çok trafik lambası ve emniyet kemeri takma, ulaşım araçlarını kullanırken dikkat edilmesi gereken noktalara (camdan sarkmama, inme/binme kurallarına uyma vb.) yönelik daha düşük frekanslı kelimeler üretilirken en çok kaza sözcüğünü türetmiş olmaları haber vb. kaynaklardan bu tarz haberleri çok duymaları ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca Hatipoğlu (2011) tarafından da yapılan benzer bir çalışmada okul öncesi çocukların "Trafik nedir?" sorusuna trafik lambası, araba ve polis kelimelerini ürettikleri ortaya konmuştur. Bu anlamda benzer sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir.

Öğrencilerin kaza ile ilgili olarak ürettikleri kavramlar incelendiğinde; en çok ölüm, trafik ışığı, doğal afet ve araba kavramlarını ürettikleri görülmektedir. Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda açıklamalarda yer alan oyun araçlarının güvenli kullanımının yanı sıra bisiklet, kaykay, paten, kızak vb. araçları kullanırken kask takma, uygun kıyafetler giyme ve hız yapmama noktalarından ziyade kaza denildiğinde trafik kazası ve ölüm kavramlarının akla geldiği söylenebilir. Kazaya sebep olacak durumlar içinde olmama noktasında ise dikkat veya güvenlik kelimelerinin çok az söylendiği söylenebilir. Ayrıca doğal afeti (37) kaza ile eşleştirmeleri de dikkat çekici bir bulgudur. Kaza denildiğinde şehit kelimesinin türetilmesi de yine haber vb. veya büyüklerin söylemlerinden etkilenmeleri ile ilişkilendirilebilir. Tokcan ve Yiter (2007) tarafından 5.sınıf öğrencileri ile yürütülen çalışmada doğal afetlere yönelik olarak seçilen anahtar kavramlara yönelik bilişsel yapıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada da doğal afet ile ölüm kavramlarının ilişkilendirildiği (20-39 aralığında) noktasında sonuçlar ile benzerlik görüldüğü söylenebilir.

Öğrencilerin tehlike ile ilgili olarak ürettikleri kavramlar incelendiğinde; en çok doğal afet, kaza ve karanlık kavramlarını ürettikleri görülmektedir. Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan 'Özel araç, toplu taşıma araçları ve okul servisinde güvenlik kurallarına uyma, tehlikeli durumlar içinde olmama (emniyet kemeri takma, pencerelerden sarkmama, sürücüyü ve etrafı rahatsız etmeme vb.)' gibi önlemlere yönelik olarak ürettikleri kelimeler hastane ve polis gibi tehlike anından sonra yapılması gerekenlere yönelik olduğu söylenebilir. Ayrıca hayvan, çamaşır suyu ve radyasyon gibi kelimelerin az sayıda da olsa türetildiği görülmektedir. Bu cevaplardan hareketle, hayvanlar hangi durumda tehlikeli olabilir vurgusunun gözden geçirilmesi gerekebilir. Çocuklara tehlike anında olduklarında çığlık atmaları gerektiği vurgusu

sıklıkla yapılmaktadır. Çalışma grubunda çılgılık kelimesi çok az (5) türetilmiş olması da üzerinde durulması gereken başka bir nokta olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin acil durum ile ilgili olarak ürettikleri kavramlar incelendiğinde; acil durum numaraları ve doğal afet kelimelerini ürettikleri görülmektedir. Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan "Acil durumlarda yardım alabileceği kurumları (itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155, jandarma 156, AFAD 122 ve sosyal destek hattı 183) ve kişileri bilir." kazanımına yönelik olarak acil durum numaralarını bildikleri söylenebilir. Ancak 5 öğrenci 113 ve 196 numaralarını yazarken hiçbir öğrenci 122 ve 183 numaralarını yazmamıştır. Bu durumdaki öğrencilerin eksik veya yanlış bilgilerinin gözden geçirilmesi gerektiği söylenebilir. Ayrıca doğal afet (deprem ve sel) sözcüğünün kaza, tehlike ve acil durum anahtar kelimelerinde de çok sık tekrarlanması yaşanan bölgede deprem yaşanmış olmasından kaynaklandığı da düşünülebilir.

Öğrencilerin oyun alanları ile ilgili olarak ürettikleri kavramlar incelendiğinde ise; daha çok keyifli zaman geçirdikleri yer, mekan ve durumlara yönelik kelimeler ürettikleri, güvenliğe yönelik olarak bir kelime türetmedikleri görülmektedir. Oysa Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda "Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır." ve "Güvenli oyun alanı dışına kaçan oyun araçlarının peşinden koşulmaması gerektiği üzerinde durulur." ifadelerinde vurgulanan dikkat edilmesi gereken noktalara yönelik olarak sadece çarpışma, kaçırılma, düşme gibi sonuca yönelik kavramlar ürettikleri görülmektedir. Öğrencilerin en sık park, AVM, çimen, medya araçları, spor sahası ve bilgisayar kelimelerini ürettikleri görülmektedir. Çocuklar için günümüz dünyasındaki oyun alanları içinde AVM, bilgisayar ve medya araçlarının çok baskın olduğu sonucu, çocukların internet/bilgisayar kullanımının giderek arttığını ortaya koyan çalışmalar (Demirel, Yörük ve Özkan, 2012) ile uyumludur. Çakırer Özsevgeç (2015) tarafından yapılan çalışmada da havaların soğuk olduğu zamanlarda eve kapanan ve televizyon/ bilgisayar başında vakit geçiren ya da tek alternatif olarak AVM'lere sığınan çocuklarımızın gerçek mekanlarda oynanan geleneksel oyunlarla oynamaları noktasında gerekli yönlendirmelerin yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Duran, Mıhladı ve Balliel (2013), ilköğretim öğretmenleri ile yürüttükleri çalışmada KİT kullanım düzeylerinin orta sıklıkta olduğunu ortaya koymuştur. Yine Aydoğmuş ve Coşkun Keskin (2012) tarafından yapılan çalışmada da daha az kullanılan ölçme araçlarının biri olarak belirtilen KİT'in kullanılmama gerekçesi olarak ilgili teknik hakkında yeterli bilgilerinin olmadığı, zaman sıkıntısı, kalabalık sınıflar ve eğitim programlarında belirtilen bir teknik olmaması şeklinde belirtilmiştir. Fidan ve Sak (2012) tarafından yapılan çalışmada da ilköğretim öğretmenlerinin tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerini kullanma sıklıkları dikkate alındığında KİT'i daha az kullandığı görülmektedir. Bu anlamda öğretmenlerin bu tekniğin kullanılmasının avantajları hakkında bilgilendirilmesi sağlanabilir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak şu öneriler getirilebilir:

- Bu araştırmada belirlenen anahtar kavramlara yönelik olarak bilişsel yapılarını ölçmek ve kavram yanlışlarını ortadan kaldırmaya yönelik etkinlikler planlanan çalışmalar yapılabilir;
- Aynı yaş grubunda başka kavramlarla ya da farklı yaş grubunda benzer kavramlarla çalışmalar planlanabilir;
- Öğretmenlerin KİT’i alternatif bir ölçme değerlendirme tekniği olarak kullanması teşvik edilebilir. Böylece kavram yanlışlarının tespiti ve kavramların öğrenme sürecinin kontrolü açısından bir değerlendirme şansı yakalanabilir.

Kaynakça

- Aydoğmuş, A. & Coşkun Keskin, S. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin süreç odaklı ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanma durumları: İstanbul ili örneği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 110-123.
- Bahar, M., Johnstone, A.H. & Sutcliffe, R.G. (1999). Investigation of students’ cognitive structure in elementary genetics through word association tests. *Journal of Biological Education*, 33, 134-141.
- Bahar, M. & Özatlı, N.S. (2003). Kelime iletişim test yöntemi ile lise 1. sınıf öğrencilerinin canlıların temel bileşenleri konusundaki bilişsel yapılarının araştırılması. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 75-85.
- Çakırcı Özservet, Y. (2015). *Geleneksel çocuk oyunları için sokak temelli geleneksel oyun alanlarının yeniden keşfi*. I. Uluslararası Türk Dünyası Çocuk Oyun ve Oyuncakları Kurultayı’nda sunulan bildiri - Tam Metin Bildiri Kitabı (s. 264-269), Eskişehir.
- Çaycı, B. (2009). Hayat Bilgisi Öğretiminde Kavram Öğretimi. B. Tay (Ed.). *Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (s.303-331). Ankara: Maya Akademi.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (3. Baskı), Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Demirel, M., Yörük, M. & Özkan, O. (2012). Çocuklar için güvenli internet: Güvenli internet hizmeti ve ebeveyn görüşleri üzerine bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 54-68.
- Dinçol Özgür, S. & Yılmaz, A. (2013). The effect of environmental education on the pre-service teachers’ affective tendency towards the environment and cognitive structure. *Procedia– Social and Behavioral Sciences*, 106, 2704-2713.
- Duman, G. & Koçak, N. (2013). Çocuk oyun alanlarının biçimsel özellikleri açısından değerlendirilmesi (Konya ili örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 64-81.
- Duran, M., Mıhladı, G. & Ballıel, B. (2013). İlköğretim öğretmenlerinin alternatif değerlendirme yöntemlerine yönelik yeterlilik düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 26-37.

- Ekici, G. & Bilici, H.I. (2017). İlkokul öğrencilerinin “Yuva” kavramına ilişkin bilişsel yapıları: Hayat bilgisi dersinde nitel bir analiz örneği. *Journal of Computer and Education Research*, 5(9), 1-30.
- Fidan, U. & Sak, İ. (2014). İlköğretim öğretmenlerinin tamamlayıcı ölçme değerlendirme teknikleri hakkında görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 174-189.
- Gülây Taşçı, B. (2010). *Sokağın günümüz koşullarında çocuk oyun alanı olarak ele alınması ve değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Gündoğan, A. & Gültekin, M. (2018). İlkokul 3. Sınıf öğrencilerinin hayat bilgisi dersi “Okul Heyecanım” temasındaki kavramlara ilişkin bilişsel yapıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(65), 233-247.
- Hatipoğlu, S. (2011). Okul öncesi çağı çocuklarının trafik bilgi ve algıları. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(3), 23-28.
- Işıklı, M., Taşdere, A. & Göz, N.L. (2011). Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla öğretmen adaylarının Atatürk ilkelerine yönelik bilişsel yapılarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011(7), 50-72.
- İnel, Y., Akar, C. & Üztemur, S.S. (2016). Ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin yönetim biçimleri kavramlarına yönelik algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla tespiti. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 9(28), 523-540.
- Kaya, M.F. & Taşdere, A. (2016). İlkokul Türkçe eğitimi için alternatif bir ölçme değerlendirme tekniği: Kelime ilişkilendirme testi (KİT). *Electronic Turkish Studies*, 11(9), 803-820.
- Kurt, H. (2013). Biyoloji öğretmen adaylarının “enzim” konusundaki bilişsel yapılarının belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 211-243.
- Kurt, H. & Ekici, G. (2013). Biyoloji öğretmen adaylarının bağımsız kelime ilişkilendirme testi ve çizme-yazma tekniğiyle “Osmoz” kavramı konusundaki bilişsel yapılarının belirlenmesi. *Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(12), 809-829.
- MEB (2018). Hayat bilgisi dersi öğretim programı (İlkokul 1, 2 ve 3. sınıflar) [Online]: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326> adresinden 20 Mart 2018 tarihinde indirilmiştir.
- Önel, A. & Yüce, Z. (2016). Determining the cognitive structures of science teacher candidates on “evolution” through word association test. *Journal of Educational Sciences Research*, 6(1), 23-39.
- Özata Yücel, E. & Özkan, M. (2014). Fen bilimleri öğretmen adaylarının çevre algılarının kelime ilişkilendirme aracılığıyla belirlenmesi. *e-International Journal of Educational Research*, 5(4), 41-56.
- Özcan, Ö. & Tavukçuoğlu, E. (2018). Lise öğrencilerinin ışık ile ilgili bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi ile araştırılması. *Journal of Education and Future*, 13, 121-132.
- Öztürk, T. & Yılmaz Özcan, N. (2017). Sosyal bilgiler dersi “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde öğrencilerin kavramsal gelişim sürecinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(42), 109-123.

- Polat, G. (2013). 9. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme test tekniği ile tespiti. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 7(1), 97-120.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tandoğan, O. (2014). Çocuk için daha yaşanılır bir kentsel mekan: dünyada gerçekleştirilen uygulamalar. *Megaron*, 9(1), 19-33.
- Taşdere, A., Özsevgeç, T. & Türkmen, L. (2014). Bilimin doğasına yönelik tamamlayıcı bir ölçme aracı: Kelime ilişkilendirme testi. *Fen Eğitimi ve Araştırmaları Derneği Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*, 2(2), 129-144.
- Tokcan, H. & Yiter, E. (2017). 5. sınıf öğrencilerinin doğal afetlere ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (KİT) aracılığıyla incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 18(1), 115-129.
- Uzun, S. & Palıç Şadoğlu, G. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının elektrik kavramına ilişkin bilişsel yapıları. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 11(2), 289-306. DOI: 10.17522/balikesirnef.373387
- Valentine, G. & McKendrick, J. (1997). Children's outdoor play: Exploring parental concerns about children's safety and the changing nature of childhood. *Geoforum*, 28(2), 219-235.

Extended Abstract

Though playing is one of the basic needs of children, intense and irregular settlement and increasing traffic load brought along by rapid urbanization have transformed urban areas into spaces full of obstacles for children. Reduction of children's play areas in the streets causes a gradual increase in the number of parents worrying about their children's safety. However, it is important to raise children who can recognize and use the environment without parental control. That, it is of great importance to raise children who have both cognitive knowledge and practical consciousness to provide their own safety.

The present study employed the survey model in order to reveal elementary school third graders' cognitive structures regarding the concepts covered in the "Safe Life" unit of the life studies course. The study group consists of elementary school third graders studying in three different schools (two state schools and one private school) located on the Anatolian side of Istanbul in the 2017/18 academic year. 82 students participated in the study, but the forms of five students were excluded from the study as they had not been filled up completely. Thus, the study was conducted with 78 students.

The data were collected through word association test (WAT). This technique would allow revealing the concepts in the participants' minds and the relationships between such concepts. In this regard, the acquisitions in the "Safe Life" unit were examined, and five key concepts were determined. These concepts are "traffic",

“accident”, “danger”, “emergency”, and “play areas”. One minute was given for each concept.

In the data analysis process, the forms were enumerated and carefully examined. In this way, frequencies were determined. Then conceptual networks were formed through the cut-point technique. These conceptual networks contained the words associated with the key concepts at the cut-points and the relationships between them. 15 was determined as the lower cut-point for each key concept.

This study attempted to reveal the elementary school third graders’ cognitive structures concerning the concepts of “traffic”, “accident”, “danger”, “emergency”, and “play areas” contained in the “Safe Life” unit of the life studies course. In association with “traffic”, they produced the words/expressions “accident”, “traffic light”, “car”, and “means of transport” most. Thus, it can be said that the students produced words/expressions consistent with the following acquisitions in the Life Studies Curriculum: “S/he helps people who need help in traffic.” and “S/he classifies types and means of transportation.” They also produced the words “help”, “ambulance”, and “safety” with regards to helping individuals who need help in traffic, but these words had low frequencies. Considering the other acquisition, it can be stated that they have knowledge of means of transportation (bus, ship, and train).

In association with “accident”, they produced the words/expressions “death”, “traffic light”, “natural disaster”, and “car” most. The concepts “traffic accident” and “death” came to minds in association with “accident”, rather than points such as wearing a helmet, dressing appropriately, and not speeding up when using a bike, skateboard, roller skate, sledge, etc. or safe use of play tools, which are all included in the explanations of the Life Studies Curriculum. The words “attention” and “safety” were mentioned very little with regards to not being involved in situations likely to cause an accident. It is also a remarkable finding that the students associated “natural disaster” (37) with accident. The production of the word “martyr” in association with “accident” may be because they are influenced by news or elders’ discourses.

In association with “danger”, they produced the words/expressions “natural disaster”, “accident”, and “darkness” most. They produced words such as “hospital” and “police”, which are about the actions to be taken after the moment of danger, with regards to the measures contained in the Life Studies Curriculum such as “Obeying safety rules in private cars, public transport vehicles, and school shuttles and not being involved in dangerous situations (e.g. wearing a seatbelt, not leaning out of the window, not disturbing the driver and the people around)”. They also produced words such as “animal”, “bleach”, and “radiation”, though few in number. Based on these responses, it may be necessary to revise the emphasis on situations in which animals may be dangerous. It is frequently stressed that children should scream in case of danger. The fact that the study group produced the word “scream” very little (5) may be said to be another point to be focused on.

In association with “emergency”, they produced the words/expressions “emergency numbers” and “natural disaster”. Based on this, it can be stated that they know emergency numbers with regards to the acquisition in the Life Studies Curriculum, “S/he knows the institutions (fire department 110, ambulance 112, police 155, gendarmery 156, Disaster and Emergency Management Authority (AFAD) 122, and social support line 183) and people s/he can get help from in emergency situations.” While five students wrote the numbers 113 and 196, none of the students wrote the numbers 122 and 183. It can be said that imperfect or incorrect knowledge of such students should be reviewed. More frequent repetition of “natural disaster (earthquake and overflowing)” than the key words “accident”, “danger”, and “emergency” may be because people experienced an earthquake in that region.

In association with “play areas”, they mostly produced words about the places and situations in which they enjoyed, but they did not produce any word about safety. They just produced result-oriented concepts such as “collision”, “being kidnapped”, and “falling down” with regards to the following expressions in the Life Studies Curriculum: “S/he safely uses the tools in the play areas.” and “It is emphasized that children should not run after the play tools going out of the safe play area.”. The students most frequently produced the words/expressions “park”, “shopping center”, “grass”, “media tools”, “sports fields”, and “computer”.

Based on the results of this study, it may be recommended to conduct studies in which first misconceptions are identified and then activities for eliminating these misconceptions are planned. Also, similar studies may be conducted with different concepts in the same age group or with similar concepts in different age groups. Moreover, teachers may be encouraged to use WAT as an alternative assessment technique.